

11. Struktury krystaliczne

Rzeszów University of Technology

29 stycznia 2026

- C. Kittel. Wstęp do fizyki ciała stałego.
- N.W. Ashcroft, N.D. Mermin. Fizyka ciała stałego.
- M.P. Marder. Condensed Matter Physics.
- C. Kittel. Kwantowa fizyka ciała stałego.
- L.D. Landau, J.M. Lifszyc. Fizyka statystyczna, Części 1 i 2.
- L.D. Landau, J.M. Lifszyc. Elektrodynamika ośrodków ciągłych.

- Kryształ – uporządkowany okresowo w przestrzeni trójwymiarowej zbiór atomów
- Idealny kryształ tworzy się przez nieskończone regularne powtarzanie się w przestrzeni *identycznych elementów strukturalnych* o kształcie równoległościanów
- W najprostszymi kryształach jak miedź, złoto i metali alkaliczne jednostką strukturalną jest pojedynczy atom
- Na ogół jednostka strukturalna zawiera kilka atomów lub cząsteczek
- Strukturę wszystkich kryształów opisujemy na podstawie modelu sieci periodycznej, zawierającej grupy atomów związanej z każdym węzłem sieci. Tę grupę atomów nazywamy bazą
- **Baza jest elementem kryształu powtarzającym się w przestrzeni**

- Doskonały kryształ składa się z uporządkowanych atomów w **sieci krystalicznej** opisanej przez trzy **podstawowe wektory translacji** $\vec{a}$, $\vec{b}$, $\vec{c}$

$$\vec{r}' = \vec{r} + n_1\vec{a} + n_2\vec{b} + n_3\vec{c} \quad (1)$$

gdzie n_1, n_2, n_3 są dowolnymi liczbami całkowitymi

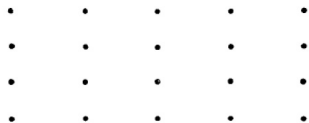
- Zbiór punktów $\vec{r}'$ określonych taką zależnością dla wszystkich wartości liczb całkowitych n_1, n_2, n_3 definiuje sieć krystaliczną
- **Sieć jest regularnym i periodycznym układem punktów w przestrzeni**
- Sieć i wektory translacji $\vec{a}, \vec{b}, \vec{c}$ nazywamy prostymi, jeśli dowolne dwa punkty $\vec{r}, \vec{r}'$, z których układ atomów wygląda zawsze tak samo, spełniają (1) w wypadku odpowiednio dobranych liczb całkowitych n_1, n_2, n_3

- Osie krystaliczne $\vec{a}$, $\vec{b}$, $\vec{c}$ wyznaczają przyległe do siebie krawędzie równoległoscianu
- Jeśli węzły sieci znajdują się tylko w narożach równoległoscianu, to mówimy o prostym równoległoscianie
- **Przekształcenie translacji** sieci lub przekształcenie translacji kryształu definiuje się jako przesunięcie równoległe kryształu względem siebie o wektor translacji kryształu $\vec{T}$

$$\vec{T} = n_1\vec{a} + n_2\vec{b} + n_3\vec{c}$$

Wektor $\vec{T}$ łączy dwa dowolne węzły sieci

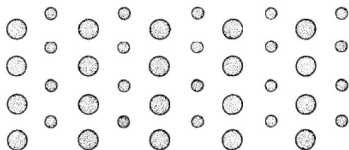
Sieć przestrzenna i struktura krystaliczna

sieć przestrzenna

baza zawierająca
dwa różne jony

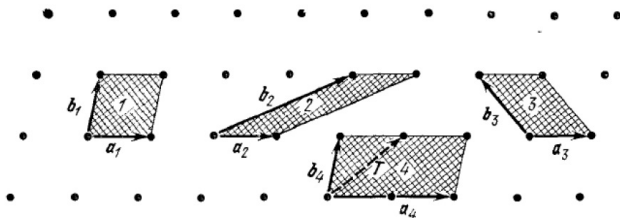

struktura
krystaliczna

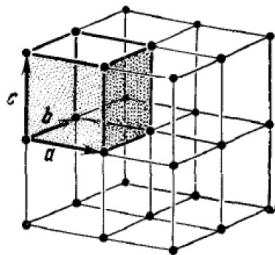
- Jednym z przekształceń symetrii są **przekształcenia translacji** kryształu
- Przekształcenia symetrii związane z **obrotem wokół osi i odbiciem w płaszczyźnie** są nazywane **przekształceniami względem punktu**
- Mogą być jeszcze przekształcenia złożone, wynikiem z połączenia przekształcenia względem punktu z translacjami

- Równoległoscian opisany przez wektory $\vec{a}$, $\vec{b}$, $\vec{c}$ nazywamy **komórką prostą**, która jest jednym z typów **komórki elementarnej**
- Komórka elementarna stanowi przestrzeń powstałą z przekształceń translacji kryształu
- Komórka prosta stanowi najmniejszą jednostkę objętości komórki elementarnej
- Jeden węzeł sieci przypada na jedną komórkę prostą
- Liczba atomów w komórce prostej jest określona liczbą atomów w bazie
- Objętość komórki prostej:

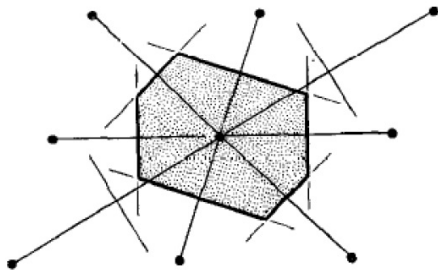
$$V_c = |(\vec{a} \times \vec{b}) \cdot \vec{c}|$$

4 nie jest komórką prostą

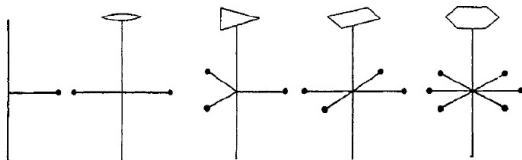

Komórka prosta w trójwymiarowej sieci przestrzennej

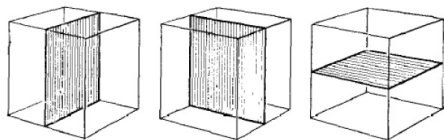

Komórka prosta Wignera-Seitza

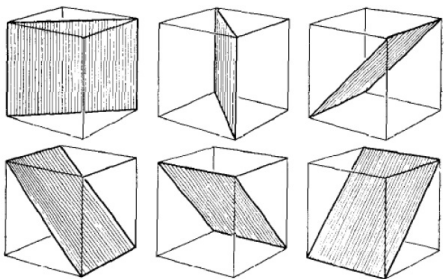
- Przykład przekształcenia symetrii: **obrót wokół osi** - sieć się nie zmienia, jeśli stosujemy obrót wokół jedno-, dwu-, trzy-, cztery- o sześciokrotnych osi symetrii ($2\pi, 2\pi/2, 2\pi/3, 2\pi/4, 2\pi/6$) i jeśli pomnożymy obroty przez liczbę całkowitą
Osie obrotu są oznaczone symbolami 1,2,3,4,6
- Może zachodzić także **odbicie zwierciadlane** względem płaszczyzny przechodzącej przez węzeł sieci
- **Grupa punktowa sieci** jest określona jako zbiór przekształceń symetrii, które nie zmieniają się, gdy zastosujemy obrót wokół punktu

Obrót wokół osi

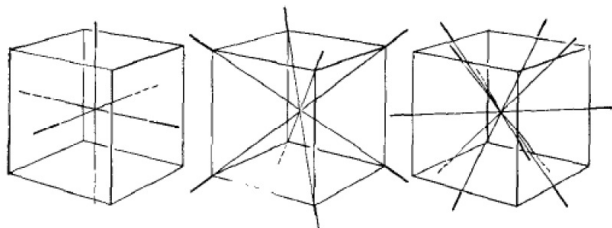

$\alpha)$

$\beta)$

Płaszczyzny symetrii sześcianu

trzy czterokrotne
osi sześcianu

cztery trzykrotne
osi sześcianu

sześć dwukrotnych
osi sześcianu

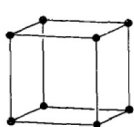
W przypadku trzech wymiarów symetria grup punktowych wymaga 14 rodzajów sieci

14 rodzajów sieci zostało podzielono na **7 układów**, odpowiednio do siedmiu rodzajów umownych komórek elementarnych:

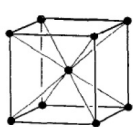
trójskośny, jednoskośny, rombowy, tetragonalny, regularny, romboedryczny i heksagonalny

Czternaście sieci Bravais'go (sieci przestrzennych)

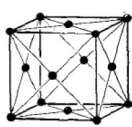
7

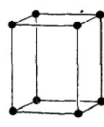
regularna P

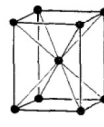
regularna I

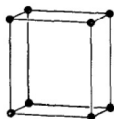
regularna F

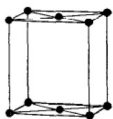
tetragonalna P

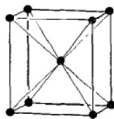
tetragonalna I

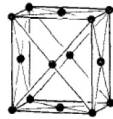
rombowa P

rombowa C

rombowa I

rombowa F

jednoskośna P

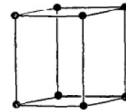
jednoskośna C

trójskośna P

romboedryczna

heksagonalna P

FCC - face centered cubic (regularna powierzchniowo centrowana)

BCC - body centered cubic (regularna przestrzennie centrowana)

Czternaście rodzajów sieci trójwymiarowych

Układ	Liczba sieci w układzie	Symbole sieci	Parametry sieciowe komórki elementarnej
Trójskośny	1	P	$a \neq b \neq c; \alpha \neq \beta \neq \gamma$
Jednoskośny	2	P, C	$a \neq b \neq c; \alpha = \gamma = 90^\circ \neq \beta$
Rombowy	4	P, C, I, F	$a \neq b \neq c; \alpha = \beta = \gamma = 90^\circ$
Tetragonalny	2	P, I	$a = b \neq c; \alpha = \beta = \gamma = 90^\circ$
Regularny	3	P, I, F	$a = b = c; \alpha = \beta = \gamma = 90^\circ$
Romboedryczny	1	R	$a = b = c; \alpha = \beta = \gamma < 120^\circ, \neq 90^\circ$
Heksagonalny	1	P	$a = b \neq c; \alpha = \beta = 90^\circ, \gamma = 120^\circ$

Struktura krystaliczna chlorku sodu

Sieć Bravais'go - sieć regularna centrowano powierzchniowo

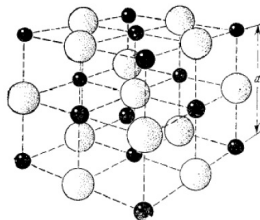
Baza zawiera jeden atom Na i jeden atom Cl

W elementarnym sześcianie znajdują się 4 cząsteczki NaCl, których atomy zajmują pozycję

Na: $000, \frac{1}{2}\frac{1}{2}0, \frac{1}{2}0\frac{1}{2}, 0\frac{1}{2}\frac{1}{2}$

Cl: $\frac{1}{2}\frac{1}{2}\frac{1}{2}, 00\frac{1}{2}, 0\frac{1}{2}0, \frac{1}{2}00$

Każdy atom jednego rodzaju ma w swoim najbliższym otoczeniu 6 atomów innego rodzaju

NaCl

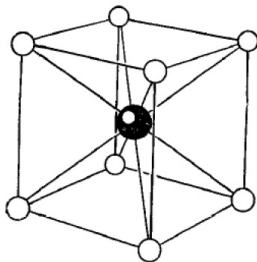
Struktura krystaliczna chlorku cezu

Sieć przestrzenna jest prostą siecią regularną

W komórce elementarnej znajduje się jedna cząsteczka z atomem w położeniach centrowanych przestrzennie:

Cs: 0 0 0

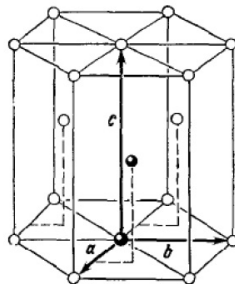
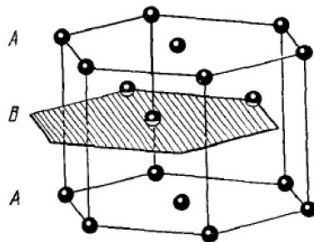
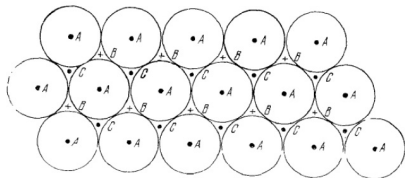
Cl: $\frac{1}{2} \frac{1}{2} \frac{1}{2}$

CsCl

Struktura heksagonalna o najgęstszym upakowaniu A_3

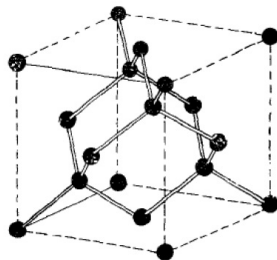
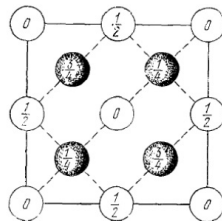
Sieć przestrzenna jest prostą siecią heksagonalną, mającej dwa takie same atomy w każdym węzle sieci

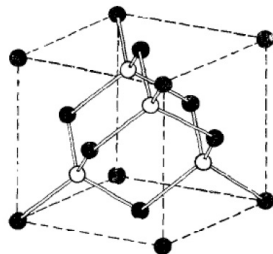
Sieć przestrzenna diamentu jest ciecią regularną powierzchniowo centrowaną

Prosta baza zawiera dwa takie same atomy w położeniach 000 , $\frac{1}{4} \frac{1}{4} \frac{1}{4}$

Struktura krystaliczna diamentu, przedstawiająca wiązania w konfiguracji tetraedrycznej

Regularna struktura siarczku cynku pokrywa się ze strukturą diamentu wówczas, gdy atomy Zn umieszczone są na jednej sieci A_1 , a atomy S na drugiej sieci A_1

ZnS